T.C
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ
ULUSLAR ARASI İLİŞKİLER BÖLÜMÜ

II.Abdülhamit Dönemi ve İttihat ve Terakki Mukayesesi

UĞUR ÇELİK

KOUSAM
Kocaeli Üniversitesi Stratejik Araştırma Masaları

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ……III

GİRİŞ……1

I- II.ABDÜLHAMİT DÖNEMİ'NE KADAR OSMANLI DEVLETİ

I- Osmanlı Devleti Klasik Dönemi……...**2**

II- Klasik Osmanlı Devlet Sisteminin Bozulması…….....**5**

II-ABDÜLHAMİT'İ TANIMAK

I- Sultan II. Abdülhamit Kimdir?.....**8**

III-İTTİHAT ve TERAKKİ CEMİYETİ

I-İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Oluşumu ve Hedefleri……...**12**

II- İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Ana Grupları……....……...**13**

A- İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Askeri Cephesi……...…...….**13**

B-İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Sivil-Bürokratik Cephesi……...……..**15**

1-Mizancı Murat Bey…….....….**16**

2-Ahmet Rıza Bey ve Meşveret……..…..**16**

3-Osmanlı Gazetesi……..…..**17**

4-Abdullah Cevdet ve İçtihad,……..….**17**

5-Şura-yı Ümmet Dergisi……..….**17**

6-Prens Sabahattin……..….....**18**

IV-ABDÜLHAMİT DÖNEMİ' NDE OSMANLI İMPARATORLUĞU

I-Osmanlı'da Abdülhamit Dönemi….……**19**

II- 93 Harbi…….……**20**

III-Abdülhamit'in İmparatorluğu Kurtarma Çalışmaları…….**22**

IV- 2.Meşrutiyet'in İlanı……**26**

V- 31 Mart Olayı……**28**

ÖNSÖZ

Sultan II. Abdülhamit Osmanlı Devleti için iki açıdan çok önemlidir. Birincisi Osmanlı Devleti'nin son hükümdarı olması, ikincisi ise gerçek anlamda son Halife-i İslam olmasıdır. Sultan Abdülhamit' i anlayabilmemiz için Abdülhamit' in tahta çıktığı dönemdeki Osmanlı'nın durumunu gözlerimizin önüne getirmemiz gerekmektedir. Abdülhamit Dönemi'ndeki Osmanlı'yı şu şekilde tarif etsek pekte abartmış olmayız herhalde " Hastalığı iyice ilerlemiş, artık ölmek üzere olan bir hasta" . III. Selim ile başlayan hastayı kurtarma çalışmaları II. Abdülhamit Dönemi'nde de devam etmektedir. Abdülhamit kendisinden önceki padişahların israfından kaynaklanan borçlarla da uğraşmaktaydı. Fakat tüm bu olaylar bir yana Sultan II. Abdülhamit' in tahta çıkışı bile onun döneminin zorluklarını ortaya koyuyordu. Sultan Abdülhamit' in tahta çıkma olayı amcasının şüpheli bir intiharı ve V. Murat'ın akli dengesini kaybetmesi sonucu gerçekleşiyordu. Fakat Abdülhamit bu olayların arkasındaki kişileri gayet iyi biliyordu. Abdülhamit arka bahçede dönen tüm olayların farkındaydı. Bu yüzden Abdülhamit kendi tabiri ile " kurtlarla beraber uluyarak" imparatorluğu kurtarma çalışmalarına başlamıştı. Sultan Abdülhamit ölmek üzere olan hastayı kurtarmaya çalışırken, içeride de elit sınıfın eleştirilerine maruz kalıyordu. Abdülhamit halk tarafından çok iyi biliniyor ve seviliyordu oysa entelektüel kesim onu anlamamak için elerinden geleni yapıyorlardı. İçerideki "Burjuva" sınıfı büyük devletler tarafından kullanıldığının farkında değildir. Büyük devletlerin bu kesimi kullanması, Abdülhamit' in onlara karşı sert tavır almasından kaynaklanıyordu. Büyük devletler Abdülhamit varken, Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasının imkansız olduğunun farkındaydı. Bu yüzden parçalama işini içerden halletmek istemişler ve nitekim bunu başarmışlardır. Fakat Sultan Abdülhamit uyguladığı müthiş denge politikasıyla imparatorluğun yaşam süresini uzatmıştır. Batıya karşı denge politikasıyla, doğuya karşı ise halifeliği kullanarak uyguladığı din politikasıyla onun ne kadar zeki ve müthiş siyasi zekaya sahip olduğunu gösterir. Elit kesim Avrupalı devletlerin sağladığı desteklerle özellikle de basın desteği ile Abdülhamit' i erden yere vurmuştur. Onlara göre Abdülhamit zalim, çocukları katleden bir cani, din kitaplarını yakan din karşıtı bir insandı. Fakat onlar Abdülhamit' in saltanatı boyunca sadece 11 kişiyi idam ettirdiğini biliyorlar mıydı? Oysa sadece 11 kişiyi idam ettirmesi onun ne kadar insani bir kişiliğe sahip olduğunu gösterir. Abdülhamit hiç kimseyi düşüncesi yüzünden de yargılamamıştır. Acaba dedikleri gibi Sultan Abdülhamit zalim birisi olsaydı, acaba ittihatçılardan sağ kalabilen olur muydu? Fakat

ona bu yakıştırmaları yapanların 31 Mart Hadisesi'nde Abdülhamit yanlısı , istibdatçı diye katlettikleri ve ibret-i alem olsun diye toplu idamlarını halkın gözleri önünde gerçekleştirdiklerini düşününce kimin zalim olup olmadığını anlıyor, kimin daha özgürlükçü ve düşünce özgürlüğünü savunan biri olduğunun farkına varıyoruz. Bir diğer mesele ise Abdülhamit' i halka kötü göstermek amacıyla ittihatçıların " Abdülhamit din kitaplarını yakıyor." diye yazılar yazması da ayrıca üzerinde düşünülmesi gereken konudur. Çünkü bu yazıyı yazanların Sultan Abdülhamit' in Halife'lik sıfatını zedelemek istedikleri açıktır. Fakat bu eleştiriler haddini aşmıştır. Çünkü Sultan Abdülhamit imparatorluğun kurtuluş yolunun dahi İslam' a sıkı bir şekilde bağlanılması halinde gerçekleşebileceğini düşünüyordu. Abdülhamit Uzak Doğu' da dahi dinin yayılması için çalışmıştır. Bu amaç doğrultusunda Japonya' ya, Hindistan' a Kuran-ı Kerim'ler yollamış ve dinin yayılmasını istemiştir. Pekin' de açtığı Üniversite ise oradaki Müslümanlara ne kadar önem verdiğinin bir göstergesidir.

İttihatçıların bir diğer eleştirisi ise Abdülhamit' in Osmanlı'yı ekonomik açıdan iflasa sürüklemesi idi. Oysa Sultan bu konuda çok hassas davranmıştır. Mümkün olduğunca devlet hazinesine dokunmamış, çocukluğundan itibaren biriktirmiş olduğu paraları devlet için kullanmıştır. Abdülhamit' in tren yollarına verdiği önem, giriş vergilerini artırması ekonomiyi düzeltmek için çalıştığının göstergesidir.

Abdülhamit' e karşı olan ittihatçılar kullanıldıklarının farkında değillerdi. Eğer biraz farkında olsalardı ülkeye ne kadar büyük zararlar verdiklerini görürlerdi. Abdülhamit sadece kendi dönemini etkilemiş bir padişah değildir. Abdülhamit eğitime verdiği emekle Türkiye Cumhuriyeti'ni kuracak olan grubun yetişmesine de ortam hazırlamıştır. O yüzden günümüzde de onu acımasızca eleştirenlerin Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasındaki payını göz ardı etmemeleri gerekmektedir.

GİRİŞ

Bu eserde Abdülhamit Dönemi ve İttihat ve Terakki Mukayesesi konu başlığı altında bir yazı yer almaktadır. Bu mukayese dolayısıyla Osmanlı padişahları içinde adına en çok kitap yazılan padişahlardan biri Sultan II. Abdülhamit Han' dır. Bu eserde konunun en iyi şekilde anlaşılabilmesi için Abdülhamit Dönemi' ne kadarki Osmanlı Devleti anlatılmış ve Abdülhamit' in tahta çıktığı dönemde Osmanlı'nın durumuna dikkat çekilmiştir. Mukayesenin en iyi şekilde yapılabilmesi amacıyla Abdülhamit ve İttihat ve Terakki Cemiyeti ayrı bölümlerde ele alınmıştır. Son bölümde ise bu iki kesim arasındaki mücadeleler yazıya dökülmüştür.

Eserin ilk bölümünde Abdülhamit Dönemi' ne kadar Osmanlı İmparatorluğu hakkında genel bilgi verilmiştir. Bu bölüm iki başlık altında ele alınmıştır. İlk olarak Osmanlı Devleti Klasik Yapısı ele alınmıştır. Bu başlık altında Osmanlı Devleti'nin bürokrasisini, devletin gelişmesinde ve büyümesinde etkili olan faktörlere yer verilmiştir. Özellikle devletin önemli kurumu olan Divan-ı Hümayun ve devlet sistemi üzerinde etkili rol oynayan Tımar Sistemi açık bir şekilde ifade edilmiştir. İkinci başlık altında ise Osmanlı Klasik Devlet Sisteminin bozulması, bozulmanın nedenleri anlatılmıştır. Ayrıca bu bölümde bu bozulmanın düzeltilmesi için III. Selim ve II. Mahmut' un bozulmayı önleme çalışmaları üzerinde durulmuştur. Osmanlı Devleti'nin bu dönemlerinin anlatılmasındaki amaç Abdülhamit Dönemi'nin anlaşılabilmesi için son derece önemlidir.

İkinci bölümde ise Abdülhamit' in kişiliği, düşünceleri ve uygulamak istediği fikirler ele alınmıştır. Abdülhamit ile ilgili bu bölümün oluşmasında Abdülhamit' in "Siyasi Hatıratı" etkili olan kaynakların başında gelmektedir. Abdülhamit' in bu hatıratında yanlış yaptığı konuları da açık bir şekilde ifade etmesi o dönemde yapılan hataları da öğrenmemizi sağlamıştır.

Bir diğer bölümde ise ele alınan konu İttihat ve Terakki Cemiyeti'dir. İlk olarak İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin oluşumu ve hedefleri anlatılmıştır. Daha sonra ise konunun daha iyi anlaşılabilmesi için İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin iki ana grubunu oluşturan askeri grup ve sivil-bürokratik grup iki ayrı başlık altında incelenmiştir.

Son bölümde ise Abdülhamit Dönemi'nde meydana gelen olaylar ele alınmaktadır. Bu bölümde Abdülhamit' in büyük devletlerle ve İttihatçılarla girişmiş olduğu mücadeleler anlatılmaktadır. Yine bu bölümde ele alınan 93 Harbi, Meşrutiyetin İlanı, 31 Mart Olayı gibi Osmanlı İmparatorluğu için önemli kırılma noktaları olarak kabl edilen konular yer almıştır.

I-Osmanlı Devleti Klasik Dönemi

Osmanlı devletinde en tepede Padişah bulunurdu. Padişah olabilmenin en önemli koşulu hanedana mensup olmak zorunluluğudur. Padişah olabilmenin en önemli koşulu hanedan üyesi şartıydı. Osmanlıda uygulanan sistem veraset sistemiydi. Bu sisteme göre Padişah'ın oğullarından en büyüğü tahta çıkardı. Fakat bu sistem çok fazla kardeşkanının dökülmesine sebep olmuştur. İlk olarak Yıldırım Beyazıt kardeşi Yakup Çelebi'yi katletmiştir. Fatih Kanunnamesi'ndeki " ... Ve evladımdan her kimseye saltanat müyesser ola, karındaşların Nizam-ı Âlem için katletmek münasiptir, ekser ulema dahi tecviz etmiştir." Hükmü kardeş katlini kanunlaştırıyor.[1] Bu sistem 1. Ahmet' ten sonra tahta hanedanın en yaşlı erkek üyesinin geçmesi şekline çevrilmiştir. Osmanlı Padişah'larının hayatı sarayda geçerdi. Saray Padişah'ın evi ve İmparatorluğun idare merkeziydi.

Osmanlı Devlet sistemi üç ana merkez üzerine kurulmuştur bunlar; kalemiye, seyfiye ve ilmiye'dir. Osmanlı devleti devşirme sistemi uygulanırdı. Bu sistemle küçük yaşlarda alınan gayrimüslim çocuklar eğitilerek, devlette çeşitli görevlerde bulunmaları sağlanırdı. Devletin ana sistemini teşkil eden kalemiye ve seyfiye bu devşirme gayrimüslim çocuklardan yetişmiş kişilerden oluşurdu. Kalemiye Osmanlı Devleti'nin mali ve idari bürokrasisini oluşturmaktadır. Seyfiye'nin ise ana görevi yönetim ve askerliktir. Seyfiye aynı zamanda padişahın emirlerini yerine getiren gruptur. Osmanlı Devleti'nin yürütme kuruludur. Osmanlı Devleti'nde bu gibi önemli yerlere gayrimüslimlerin yerleştirilmesine rağmen son grup olan ilmiye sınıfı tamamen Türk ve Müslüman kökenli kişilerden oluşmaktaydı. İlmiye sınıfı medreselerde yetişmiş kişilerden oluşuyordu. İlmiye Sınıfı'nın üç temel görevi bulunmaktaydı: Eğitim, Fetva verme, Yargı. Bu üç görevi sırasıyla müderrisler, müftüler ve kadılar yerine getirmekteydi. İlmiye Sınıfı'nın en önemli işlevi ise imparatorlukta oluşan herhangi bir tıkanıklığı önceden fark edip, çözümleriyle beraber bu tıkanıklığı padişaha iletmekti. İlmiye Sınıfı'nda bulunan bu örgüt şehzadelikten itibaren padişahın yanında yer alırdı.

Osmanlı Devlet Sistemi'nin işleyişi toprağın işletilmesi üzerine kurulmuştur. Osmanlı toprak sistemini incelediğimizde üç ana toprak çeşidinin varlığını görüyoruz. Bunlar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

[1] :İlber Ortaylı, Türkiye teşkilat ve idare tarihi, Cedit Neşriyat, Ankara, 2008, s.170

1) Miri Topraklar (Devlete ait topraklar)

a. Has topraklar: Geliri 100 000 akçeden fazla olan dirliktir. Devlette bulunan üst düzey yöneticilere verilirdi.

b. Zeamet toprakları: Yıllık geliri 20 000 ile 100 000 akçe arasında olan dirliktir. Orta düzeydeki devlet görevlilerine verilirdi.

c. Tımar toprakları: Toprak geliri 3 000 ile 20 000 akçe olan dirliktir.

2) Mülk topraklar: Mülkiyeti kişilere ait olan topraklardır. Bu topraklar babadan oğla geçebilen topraklardır.

3) Vakıf toprakları: Gelirleri hastane, medrese, cami, alt yapı gibi hizmet veren kuruluşların masrafların karşılamak amacıyla ayrılmış topraklardır.

Osmanlı toprak sisteminde tımar sistemi uygulanmaktaydı. Bu sistemde devlet toprağı işletme hakkını sipahilere verirdi. Toprağı işleten bu kişiye tımarlı sipahi denilirdi. Devlet tımarlı sipahilerden vergi alır, toprağın yeniden işlenmesini sağlar ayrıca her 3 bin akçe için bir asker yetiştirmesini zorunlu tutardı. "…Böylece savaşta tımarlı sipahiler sancakbeylerine onlar beylerbeyine katılarak çığ gibi büyüyen bir orduyla sefere gidilirdi.[2] Tımarlı sipahiler köylünün (reayanın) toprağı işlemesini sağlardı. Köylünün toprağı işlememesi halinde sipahinin toprağı geri alama hakkı bulunurdu. Sipahiler toprağı sebepsiz yere terk edenlerden, sebepsiz yere üst üste 3 yıl toprağı ekmeyenlerden ve sebepsiz yere vergisini vermeyenlerden topraklarını geri alırdı. Tımar sistemi miri topraklarda uygulanırdı. Osmanlı' da sosyalleşmeyi sağlayan kurumlar ise vakıf topraklarını kullanırdı. Osmanlı Devleti'nde cami, okul, hastane vb. kurumların yapılma işlemleri vakıf topraklarından elde edilen gelirle yapılırdı.

Osmanlı devleti eyalet sitemini incelediğimizde en küçük birimden başlarsak sırasıyla; mahalle ve köy, kaza, sancak, beylerbeylik birimlerinden oluştuğunu görürüz. Mahallelerde ilk dönemlerde yönetici olarak imamlar görev alırdı. Daha sonra muhtarlar görev almıştır. Kazalarda ise yönetim kadılara aitti. Diğer üst birim sancaklardı. Sancakların başında sancak beyleri yönetici ve kumandan olarak bulunurdu. Eyalet sisteminde en üst birim ise beylerbeyliğidir. Beylerbeyliğini yöneten beylerbeyi sultanın temsilcisi olarak görev alırdı. Osmanlı şehir sisteminin merkezinde cami bulunmaktadır.

[2]: İlber Ortaylı, Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi, Cedit Neşriyat, Ankara, 2008, s.129

Onun etrafında aynı türden olan esnaflar bulunurdu. Esnafların etrafında ise dini ve etnik kökenlerine göre ayrılmış olan mahalleler yer alırdı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun en önemli kurumu ise kuşkusuz Divan-ı Hümayun' dur. "Divan- ı Hümayun gerçekte devlet işlerinin devlet reisi olan padişah adına görüşüldüğü yani onun adına karar alınan, daha doğrusu karar almasına yardım eden yerdir."[3]Padişahlar Fatih dönemine kadar toplantılara bizzat katılmış, Fatih Sultan Mehmet'ten sonra padişahlar için yapılmış olan kafeste toplantıları dinlemiştir. Divan-ı Hümayun' da alınan kararlar, sadrazam aracılığıyla padişaha sunulur ve padişahın onayını alırdı. Divan-ı Hümayun' da mülki, askeri, şer'i konularda müzakere yapılır ve karar alınırdı. Divan-ı Hümayun üyeleri şunlardır: Sadrazam, Rumeli ve Anadolu Kazaskerleri, Rumeli ve Anadolu Beylerbeyleri, Nişancı, Baş defterdar ve Kubbealtı vezirleridir

*Sadrazam: Padişahın vekili olarak toplantılara katılır. İcraatları dolayısıyla sorumlu olduğu ve hesap verdiği tek kişi padişahtır.

*Nişancı: Osmanlı örfi ve arazi meseleleri hakkında bilirkişi ve kararların uygulayıcısı olarak divana katılırdı. Padişahın tuğrasını çekme görevini bu kurum üstlenmiştir.

*Baş defterdar: Maliyeyi temsilen toplantılara katılırdı. En önemli görevlerinden birisi akçenin değerini korumaktı.

*Anadolu ve Rumeli Kazaskerleri: divanda büyük davalara bakarlardı. Ayrıca Yargı ve eğitim işlerini temsilen divanda yer alırlardı.

*Anadolu ve Rumeli Beylerbeyleri: B u kişilerde beylerbeyliğini temsilen divana katılırdı.

*Kubbealtı vezirleri: Askeri ve siyasi işlerden sorumlu vezirlerdir. Günümüzdeki devlet bakanları konumundadırlar.

Gerektiğinde yeniçeri ağası, Kaptan-ı derya da toplantılarda bulunurdu.

İlk bölümümüzde kısaca Osmanlı Devleti klasik yapısını inceledik. Bu yapı İmparatorluğun ilerleyen zamanlarında bozulmuş ve devleti yıkılma sürecine sokmuştur.

[3] İlber Ortaylı, Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi, Cedit Neşriyat, Ankara, 2008, s.210

II- Klasik Osmanlı Devlet Sisteminin Bozulması

7 Ekim 1571' de Lepento'daki (İnebahtı veya Naupectus) deniz mağlubiyeti Osmanlı donanmasının Akdeniz tarihinden silinmesinin başlangıcıdır. Bu tarihten sonra Akdeniz' deki Osmanlı denizciliği, Girit' i elan ellerinde tutan Venedikliler ve diğer Katolik devletler tarafından engellenecek, bu da Mısır ve kuzey Afrika ve hatta Lübnan gibi ülkeler üzerindeki Osmanlı iktisadi ve siyasi hâkimiyetini sarsacaktır.[4] Coğrafi keşiflerin gerçekleşmesiyle deniz aşırı ticaretin artması, gemicilik ve ateşli silahlar teknolojisinin gelişmesi, gidilen yerlerde bulunan yeni madenlerden dolayı Osmanlı parasının değerinin düşmesi Osmanlı'yı olumsuz etkilemiştir. Osmanlı devleti Avrupa ülkeleri silahlanma yarışında iken onlara ayak uyduramamıştır. Ayrıca Avrupalı devletlerin yeni coğrafi yollar bulmasıyla Hindistan' a giden Osmanlı'nın en önemli ticaret yolları olan İpek ve Baharat yolları eski işlevini kaybetmiştir, Osmanlı Devletini ekonomik yönden olumsuz etkilemiştir. Yine bu dönemde Rusya'nın ilerlediği ve Osmanlı için bir tehlike olmaya başladığı bir dönemdir. O dönem Osmanlı 15 yıl süren Avusturya Harbinin olduğu ve Osmanlının yorgun düştüğü 1606 Zitvatorok anlaşması ile sonuçlanan bir dönemdi.1699'daki Karlofça atlaşmasıyla Macaristan ve Erdel elden çıktı. İlber Ortaylı'nın ifadesiyle " Osmanlı İmparatorluğu eski nüfuz' unu kaybetti ve askeri gerileme dönemine girdi."[5] Böylece Osmanlı Devleti'nin Islahat çalışmalarının da önemi artmış oluyordu.

18 yüzyıl Avusturya ve Rusya'nın ilerlediği Osmanlıların ise Fransa'ya yaklaştığı dönemdir. Rusya Kuzey Karadeniz sahillerine hâkim olmuş, Avusturya da Tuna'yı geçmişti. O dönemde Osmanlı sadece yabancı ülkelerle uğraşmıyor, aynı zamanda iç işleriyle de uğraşıyordu. Osmanlı Devleti'nde ahlaksızlığın hat safhada olduğu bir dönemdir. Osmanlıda tımar sisteminin bozulup herkesin tımar gasp etme savaşına girdiği dönemdir. Tımarlı sipahilerin bu tutumu orduyu da etkilemiştir. Savaşa çağrılan sipahiler rüşvet yoluyla ya da kaçarak orduya katılmamışlardır. Uzun süren savaş yıllarından dolayı da halktan alınan tekâlifi şakka vergileri de iyice artmış halk zor duruma düşmüştür.

[4] İlber ortaylı, Türkiye teşkilat ve İdare Tarihi, Cedit Neşriyat, Ankara 2008, s:345
[5] İlber ortaylı, Türkiye teşkilat ve İdare Tarihi, Cedit Neşriyat, Ankara 2008, s:348

Osmanlı Devleti'nde ki bu aksaklıklara ilk çözüm arayan padişah III. Selim 1789 da tahta çıkıyordu. III. Selim' in tahta çıktığı yıl Avrupa' da Fransız İhtilal' i yaşanıyordu. III. Selim tahta çıktığında yanında bulunan 60 kişilik bir heyete İmparatorluğun aksayan yönlerini tespit edilmesi ve çözümleriyle beraber kendisine sunulması emrini vermiştir. Önüne sunulan çözüm yollarından Avrupa tarzı ıslahat fikrini beğenmiş ve uygulamaya çalışmıştır. Fakat III. Selim bu ıslahatları yapabilecek derecede Avrupa'yı tanımadığının farkındaydı. Bu amaçla Avrupa'ya elçiler gönderilmesini kararlaştırdı ve gönderdi. Her elçi yanında 50 tane de öğrenci götürmüştür. Ayrıca 3. Selim Osmanlı da ayrıcalıklı duruma gelen beratlı tüccarların vergilerini 2 katına çıkararak Müslüman kesimin ticaret gücünü de artırmıştır. III. Selim ıslahata askeriyeden başlamak istemiştir. Askeriyenin düzelmesi diğer ıslahatların yapılmasını ve ıslahatlara olan güvenin artmasını sağlayacaktı. Yeniçerileri eğitime çıkması için uyaran III. Selim yeniçeriler tarafından beğenilmemiştir ve III. Selimin sözünü dinlememiştir. III. Selim' in hedefi tüm alanlarda Nizam-ı Cedit düşüncesini uygulamaktı. Bu amaç doğrultusunda Nizam- ı Cedit ordusunu kurmuştur. Gençlerden oluşan bu ordu Napolyon' un Mısır çıkartmasında mağlup olmasını sağlamış ve orduya olan güvenin tekrar artmasına vesile olmuştur. Fakat bu ordu işsiz kalan yeniçeriler tarafından acımasızca katledilmiştir. Ayrıca yeniçeriler daha da ileri giderek Sultan III. Selim' i de öldürmüştürler. Böylece ıslahat hareketleri bir süre durmuştur.

III. Selim' in öldürülmesinden sonra yetiştirilmesinde III. Selim' in çok fazla payı olan II. Mahmut tahta geçmiştir. III. Selim ' in yapamadığı yeniçerileri kaldırma fikrini II. Mahmut halkı da yanına alarak ortadan kaldırmıştır. Anlaşıldığı üzerine III. Selim'in yanlış yaptığı nokta halkı yanına almadan hareket etmesiydi. Yenileşme anlamında II. Mahmut bugün kullanmakta olduğumuz içişleri bakanlığı, başbakanlık gibi isimlerin kullanılmasını sağlamıştır. Avrupa'ya askerlik ve yeni silâhların kullanılmasını öğrenmek için, talebe gönderdi. Askerî Tıbbiye ve Harbiye mekteplerini kurdu.

İmparatorluğun son 80 yılını incelediğimiz zaman Osmanlı devletinin sürekli bir yenileşme çabası içinde olduğunu görüyoruz. Sultan Abdülmecit tarafından uygulanan bizzat II. Mahmut tarafından hazırlanmış olan Tanzimat Fermanı'nın ardından uygulanan Islahat Fermanı Avrupa' ya ayak uydurma ve Fransız İhtilalı sonucunda oluşan

milliyetçilik akımlarının etkilerini azaltmak için yapılmış çalışmalardır. Abdülmecit' ten sonra tahta çıkan Abdülaziz' in dönemi ileride anlatacağımız İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin köklerinin atıldığı dönemdir. Abdülaziz' in tahttan indirilmesine sebep plan kişiler ise Jön Türker'dir. Abdülaziz' den sonra ise V. Murat tahta çıkmış fakat hastalığı yüzünden kısa sürede tahttan indirilmiştir.

II- ABDÜLHAMİT' İ TANIYALIM

I-II. Abdülhamit Kimdir?

II. Abdülhamit' in annesi Sultan Abdülaziz' in haremlerinden Tir-i Müjgan Hanım' dır.II. Abdülhamit 23 Eylül 1842 de Çırağan Sarayı'nda doğmuştur.. 7 yaşında iken annesini kaybeder. Sultan Abdülaziz' den sonra tahta gecen V. Murat son derece kötü bir miras teslim alır. O yıl Osmanlı Devleti'nin umumi borçları yaklaşık 4 milyar franga çıkmıştır. Dışarıda Sırbistan ve Karadağ muharebeleri devam etmektedir. V. Murat Abdülaziz' in hal edilmesinden dolayı endişelere kapılmıştır. Padişahlığı sırasında bu korkular iyice artmış ve hastalığa dönüşmüştür. Bunun üzerine meşrutiyetçiler Kanun-u Esasi'yi ilan etmek koşuluyla tahta geçirirler.

"Abdülhamit halkıyla bütünleşmeye kararlı, onlara güven ve yardımcı olmak için etrafını seferber edebilen bir padişahtı. Halk onu anlamıştı. Fakat kendisini saraya kapatmasından dolayı entelektüeller onu anlamıyordu."[6] Abdülhamit' in kalmak için Yıldız Sarayı'nı tercih etmesinin üzerine onun bir korkak olduğu söylentileri entelektüeller arasında yaygınlaşıyordu. Fakat Abdülhamit Yıldız' ı seçmesini şu şekilde ifade ediyordu:

> Amcam Abdülaziz'in ve bedbaht kardeşim Murat'ın hatıralarıyla dolu olan o saray da, tahta çıktıktan sonra da kalmak zorunda mıydım? Bu kadar acı hatıraların topladığı bir yerde yaşamak her insan için üzücü olabilir. Bundan başka boğaz da umumiyetle sis vardır; hâlbuki yüksekte hava çok daha temiz ve sıhhidir. Ben bu sebeplerle Yıldız' a taşındım.[7]Bura da güneşe, açık havaya, ışığa ve güzelliğe kavuştum. Ayrıca Abdülhamit şunları söylüyordu:
>
> Beni evhamlı sanıyorlardı... Hayır! Ben sadece gafil değilim o kadar! Abdülhamit düşmesi an meselesi olan başkentin Anadolu' ya, Bursa' ya nakledileceği haberi verilince" Bizans İmparatoru Konstantin kadar da mı olamadık. Konstantin teslim olmaktansa çarpışarak ölmeyi tercih etmişti. Onun kadarda mı cesaretimiz kalmadı? Bana bir tüfek verin, tek başıma düşmanla savaşmaya hazırım. Hiçbir yere gitmiyorum.[8]

[6] :Mustafa Armağan, Abdülhamit' in kurtlarla dansı, Timaş Yayınları, İstanbul 2009, s:61
[7] :Sultan Abdülhamit, Siyasi Hatıratım, Dergâh Yayınları, İstanbul 1999, s:159
[8] :Mustafa Armağan, Abdülhamit' in kurtlarla dansı, Timaş Yayınları, İstanbul 2009, s:21

Sultan Abdülhamit Osmanlı padişahları içinde en çok tartışılan padişahlardan biridir. İttihatçılara göre Sultan Abdülhamit, zalim, zulmeden birisiydi. Fakat Abdülhamit saltanatı boyunca sadece 11 kişinin idam hükmünü onaylamıştı. Özellikle siyasi suçluları affediyordu. Abdülhamit Hıristiyan okullarında Türkçe öğrenmenin zorunlu hale getirilmesini hatta otellere Türkçe isimleri verilmesini kararlaştırıyordu. Bu bakımdan ele alındığında Abdülhamit' in Türk milliyetçiliği yanının da bulunduğunu görüyoruz. Abdülhamit' in kişiliğine baktığımız da onun Cuma selamlığı dışında kendi saraya hapsetmesinden dolayı çeşitli spekülasyonlar bulunmaktadır. Abdülhamit "son derece zeki, çabuk kavrayışlı ve hazır cevap olmasına rağmen ancak ve uzun ve derin bir düşünme sürecinin ardından ve karşısındakinin görüşlerini iyice anladıktan sonra kendi fikirlerini açıklayan sonuna kadar ihtiyatlı bir şahsiyet vardır karşınızda. Abdülhamit kendi kişiliğini şöyle ifade ediyordu;

> Çocukluğumdan beri ciddi bir tabiatım vardı, oyun oynamayı sevmezdim. Daha pek küçük yaşımda beşeriyetin mevcudiyetine dair ciddi mevzular üzerinde düşünmeye başladım. Hayalperestim. Bu halimden dolayı hocalarım beni azarlar, babama şikâyet ederlerdi. Muhitimdekilerin beni anlamadıklarını hissederek büsbütün içime kapanmıştım. Söylendiği gibi insanlardan kaçıyorsam, bu hayatta geçirdiğim şeylerin tabii bir neticesidir.[9]

Abdülhamit in bir diğer özelliği ise "israf haramdır" düşüncesini benimsemesiydi. Abdülaziz' in o şatafatlı ve ağır borçlara batmış hazinesini, büyük kısmı ödenmiş bir vaziyetle ittihat özelliği onun "pinti Hamit" olarak anılmasına neden oluyordu. Abdülhamit kendilerine bundan dolayı kızmıyorum, bilakis iltifat olarak kabul ediyorum. Hesabımı gayet iyi bilirim ve paramı pencereden dışarı atmaktan da hoşlanmam. Amcam Abdülaziz' in israflı hayatının ortasında yaşadığımdan, müsrifliğin feci bir unsur olduğunu çok yakından gördüm. Abdülhamit imparatorluğu bu kötü hallere israf hayatının neden olduğunun farkındaydı.

Sultan Abdülhamit erken yatıp, erken kalkar, sabah namazından sonra kahvaltısını hafif bir şekilde yapar ve çalışmaya başlardı. Sultan Abdülhamit' in günde muntazam 15-16 saat çalıştığı biliniyor. Abdülhamit fotoğrafçılığa ve kitaba çok meraklıydı. Sultan'ın 4 bölümden oluşan bir kütüphanesi bulunmaktaydı:

Yabancı dillerde yazılmış Türkiye ile ilgili kitaplar

[9] : Sultan Abdülhamit, Siyasi Hatıratım, Dergâh Yayınları, İstanbul 1999, s:155

Avrupa'dan gelen önemli gazeteler

Roman ve hikâyeler bölümü

Coğrafya ve seyahatnameler bölümü

Ayrıca Abdülhamit boş zamanlarında marangozlukla uğraşır, ata biner, yüzmek ve atıcılıkla vaktini geçirirdi. Abdülhamit' in en çok önem verdiği konu İslam' dır. Abdülhamit din ile ilgili düşüncelerini siyasi hatıratında şu şekilde yazıyordu: "İmparatorluğumuz din, iman ülkesidir ve öyle kalacaktır. Eğer din anlayışı yıkılırsa, imparatorluğumuzun sonu gelmiş demektir. İslamiyet' in birliği devam ettiği müddetçe İngiltere, Rusya, Hollanda elimde sayılır. Henüz zamanı değil ama bir gün bütün müminler, birden kalkınacaklar ve tek bir insan gibi hareket ederek gâvurun boyunduruğunu kıracaklardı. Abdülhamit İslamiyet' in gücünün farkına varılması gerektiğini düşünüyordu. Abdülhamit 1883 yılında ABD' de ortaya konulan ve İslam peygamberinin hayatını anlatan Muhammed adlı tiyatro oyununun peygamberimiz hayatını farklı anlattığı gerekçesiyle kaldırılmasını sağlamıştır.

Abdülhamit Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflamasını da çok fazla büyümesine bağlıyordu. Bunun nedeni olarak farklı dinden milletleri bir arada yaşamasının zorluğunu gerekçe gösteriyordu.

Abdülhamit' in fiziksel özellikleri siyasi hatıratın da şu şekilde yer alıyordu. "Sultan II. Abdülhamit ortadan biraz uzunca boylu, otururken ve dururken hafifçe öne eğik omuzlarıyla biraz kamburumsu hissini veren, iri burunlu, iri gözlü, yüzünden ve bakışlarından cevval ve müessir bir iradeye sahip olduğu anlaşılan bir şahsiyettir."[10] Hafızası pek kuvvetli, kim olursa olsun, ister halktan, ister devlet ricalinden olsun, huzurunda konuşulanları sıkmaz, bütün düşüncelerini açıkça söylemesine imkân verir, sonuna kadar sabırla dinler, kimseyi kendisine arz edilen düşünceleri veya ölçüsüz sözleri yüzünden cezalandırmazdı. Bünye itibariyle zayıf ve atletik bir yapıya sahiptir,

Abdülhamit saltanatı boyunca meşrutiyetçiler tarafından acımasızca eleştirildi. Fakat onun tahtan indirilmesinden sonra onun kıymeti daha iyi anlaşılmaya başladı.

[10] :Sultan Abdülhamit, Siyasi Hatıratım, Dergâh Yayınları, İstanbul 1999, s:31

Süleyman Nazif

Kaç zamandır gelmemişken ya da biz

İşte geldik istimdada

Padişahım hasret olduk eski istimdada biz

Rıza Tevfik

Tarihler adını andığı zaman

Sana hak verecek ey koca Sultan

Bizdik utanmadan iftira atan

Asrın en siyasi Padişah'ına

Bu şiirler 10 Şubat 1918 günü sultan Abdülhamit' in ölmesi üzerine yazılmıştır. Sultan Abdülhamit Ermenilerin taktığı lakapla kızıl sultan, halkın taktığı lakapla ulu Hakan'dı. Abdülhamit kendini eleştirenlerin pişmanlıklarından sonra şunları yazıyordu. "yerime geçenler beni o kadar temize çıkardılar ki, din ve devletimize getirdikleri bunca felaketin acı hatırası olmasaydı kendilerine bunun için teşekkür ederdim. "Abdülhamit için yazılan diğer bazı görüşler şunlardır:

Necip fazıl: Seni anlamak, her şeyi anlamaktır,"

Sezai Karakoç: Sen bir anne gibi tuttun ufukları,"

İlber Ortaylı: Dünyanın son hükümdarı, son evrensel imparator II. Abdülhamit Han'dır"

Atatürk: Abdülhamit' in idare tarzı, azami müsamahadır.

III- İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİ

I-İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Oluşumu ve Hedefleri

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kökleri Abdülaziz döneminde oluşan Yeni Osmanlılar Cemiyeti' ne dayanmaktadır. Yeni Osmanlılar Cemiyeti Tasvir-i Efkâr gazetesi etrafında hareket eden Şinasi, Namık Kemal ve Ali Süavi'den oluşuyordu. Bu cemiyet Abdülaziz döneminde ülkenin kötü yönetiliyor olması ve parçalanmaktan kurtulmasının parlamenter sistemle olacağını düşünüyordu. Bu amaçla bu cemiyettekiler Avrupa'ya kaçtılar ve hürriyetçi jön Türkler' i kurdular. "Jön Türkler anayasa hazırlanmasını ve meşruti yönetimi savunuyorlardı."[11] 30 Mayıs 1861' de Abdülaziz' i tahttan indiren meşrutiyetçiler, halk tepkisini önlemek için şeyhülislama bir fatura hazırlamışlardır. Abdülaziz' in tahttan indirilmesinden sonra meşrutiyetçiler kendi yandaşları olduğunu düşündükleri, V. Murat' ı tahta çıkarmışlardır. Fakat V. Murat akli dengesi yerinde olmadığı için kısa sürede tahttan indirilmiştir. Yeni Osmanlılar da Kanun-i Esasi'yi kabul etmek koşuluyla sultan II. Abdülhamit' i tahta geçirmiştir. Abdülhamit' in tahta geçmesinden sonra meşrutiyet ilan edilmiş fakat Rus harbinden sonra Abdülhamit parlamentoyu feshetmiştir. Bunun üzerine bazı meşrutiyetçiler Avrupa' ya kaçmış, bazıları ise yurt içinde Abdülhamit' e karşı saf bir tutum sergilemişlerdir. Böylece İttihat ve Terakki'nin temelleri atılmış oluyordu.

"İttihat ve Terakki Cemiyeti 3 Haziran 1889' da İstanbul'daki 5 tıbbiye öğrencisinin "İttihad-i Osmanî" adıyla kuruldu."[12] Daha sonra Paris'te ki Yeni Osmanlılar Cemiyeti ile temasa geçilmiş ve ismi Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti olarak değiştirilmiştir. Kurucuları İbrahim Temo, Abdullah Cevdet, İshak Sükuti, Mehmet Reşit ve Hüseyin Zade Ali'dir. Bu ilk kurul Abdülhamit' in kurnazlığıyla dağıtılmıştır. Fakat daha sonra tekrar kurulmuş ve üye toplamaya başlamıştır.

İttihatçıların ortak özellikleri şunlardı:

*Türk veya kendini Türk hissetmeleri

[11] :Selahattin Çetiner, Çöküş Yılları, Remzi Kitabevi, , Mayıs 2008, İstanbul, s:54
[12] :Selahattin Çetiner, Çöküş Yılları, Remzi Kitabevi, , Mayıs 2008, İstanbul, s:133

*Genç olmaları

*İdareci, yönetici sınıfından, genellikle memur subay olmaları

*Medrese eğitimi hariç eğitim görmeleri

*Burjuva zihniyetine sahip olmaları

Cemiyetin siyasi amaçları ise şunlardı:

*1876 ananasını yeniden yürürlüğe koymak

*Osmanlı devletini meşrutiyet rejimine kavuşturmak

*Abdülhamit'in mutlakıyetçi rejimine son vermek

Cemiyetin sosyal ve ekonomik amacı:

*Avrupa' da bağımsızlaşabilmek için milli bir ekonomi yaratmak

*İmparatorluğu büyük devletlerin denetiminden ve etkisinden kurtarmak

*Duyunu umumiye ve kapitülasyonlardan kurtulmak

*Yönetim biçimini demokrasiye çevirmek

*İyi ahlakın korunmasını sağlamak

II-İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Ana Grupları

İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni incelmemizi iki ana gruba ayırarak irdeleyeceğiz. İttihat ve Terakki cemiyetinde sivil-bürokratik ve askeri grup olmak üzere iki ana grup bulunmaktadır.

A- İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Askeri Grubu

İlk olarak cemiyet Selanik'te 1906 Eylül' ünde Selanik'te Osmanlı Hürriyet Cemiyeti adıyla teşekkül etmiş ve Manastır' da bir şube açmıştır. "Daha sonra ileride anlatacağımız Paris' teki cemiyetle birleşmek için Terakki ve İttihat' a değiştirmiş ve 1908 Temmuz' unda

Meşrutiyetin İlanı'ndan sonra ittihat ve Terakki'yi kabul ederek siyasi faaliyete başlamıştır".[13]

1907 yılında ittihatçılar Manastır merkezini açmışlardır. Merkez Kazım Karabekir, Enver Bey ve Hüseyin Bey'den ibaret olmuştur. Bu üyelerden Hüseyin Bey yedek merkez azası olarak görev alıyordu. Cemiyet hızla cemiyete eleman alma işlemine başladı. Üye alımında şu hususlara dikkat ediliyordu.

> Enver paşa, Kazım Karabekir ve Hüseyin Bey siyah peçeli ve kırmızı önlüklü bir şekilde ayakta duruyor. Önlerinde de kırmızı örtülü bir masa bulunuyordu. Masanın üstünde bir Kuran-ı Kerim, az açığında bir röverle-kama, birbiri üstünde çapraz vaziyetle düşüyordu. Cemiyete alınacak kişiler sağ eli Kuran üzerinde, sol eli silahların üstünde olarak yemin ediyordu. Cemiyetin işareti hilal, şifresi ise MÜ-İN kelimesidir.[14]

Manastır teşkilatının ardından Kazım Karabekir, Selanik merkezinin Manastır' dan önce işe başlamasına rağmen işin ciddiyetsizliğini görüyor ve şunları sıralıyordu:

*İnisiyatifi elimize atmak, yeni esaslı bir teşkilat ve icraat programları hazırlamak

*Paris'te ki bir kaç cemiyeti de vatana bağlamak gerekmektedir.

*Ayrıca cemiyetin hedefleri İstanbul, Edirne ve İzmir' de merkezler açılmasını sağlamaktı.

*Hürriyet mücadelesi başladığı zaman cemiyete karşı olacak olayları önlemek için ordu için de teşkilata başlamak.

*Daha faal hareketle bu kıtaları da hürriyet davasında beraber yürütmek

*İcap ediyorsa istibdat'a alet olan kumandanları yok etmek.

*3. Ordu İstanbul'a gidiyor, hürriyet ilan olunmazsa padişahın hal olacağı dedikoduları yaymak.

*Cemiyet mensupları asker kılığında ordu içine girecek topları iğne ve nişanlarını saklamak.

[13] :Kazım Karabekir, İttihat ve Terakki Cemiyeti, Emre Yayınları, İstanbul, 2005, s:133
[14] :Kazım Karabekir, İttihat ve Terakki Cemiyeti, Emre Yayınları, İstanbul, 2005, s:187

İstanbul Merkezi'nin kurulmasından sonra İstanbul merkez teşkilatının 6 kişiden oluştuğu görünüyor: Bunlar, Kazım Karabekir, Mühendis Salim, Avukat Baha, Muharrir Mahmut Sadık, Fatin Hoca ve Topçu Binbaşı Nahit' tir. Bu kişilerden her bir cemiyette bir kol teşkil edecekti. İttihatçılar Abdülhamit' in getirmiş hafiye teşkilatından dolayı İstanbul' da rahat hareket edemiyordu. İstanbul teşkilatını kolay ve tehlikesiz yapabilmek için Kazım Karabekir şu düşüncelere önem veriyordu.

*Tahlifler merasimle olmayacak, gözü açık ve örtüsüz yapılacak.

*cemiyet mensupları, üzerinde hükümetin evrakı muzırra sayacakları yazılı ve basılı şeyler bulundurmayacak. Başkaları yanında cemiyetten bahsedilmeyecek.

B-İttihat ve Terakki'nin Sivil-Bürokratik Grubu

Cemiyetin bu kesimi Abdülhamit' in sürgüne yolladıkları ve Avrupa' ya kaçan ittihatçılar tarafından oluşmaktadır. Selim Faris, Halil Ganem gibi aydınlar bu dönemde cemiyetin kurulmasına yardımcı olmuştur. Selim Faris çıkardığı Hürriyet Gazetesi' yle, Halil Ganem ise jön Türkler ile yeni Osmanlıları birbirine bağlayan hareketleriyle cemiyetin oluşumunda etkili olmuşlardır. Sivil-bürokratik kesimin gelişmesinde Mülkiye Mektebi'nin önemi de çok fazladır. Özellikle Murat Bey' in ve Recaizade Mahmut Ekrem' in Yeni Osmanlıların düşüncelerinin oluşmasında önemli ol oynamıştır.

"Meşveret Gazetesi'nde 1896' da çıkan makalede bu cemiyetin tohumlarının 1896'dan 12 sene önce atıldığı söylenmektedir."[15] 1895 yılında ilk tutuklamalar olmuş ve cemiyet dışarıya ilk üyelerini kaçırmaya başlamıştır. O dönemde cemiyette özellikle 4 grup bulunmaktadır: Hürriyet ve Selim Faris' in çevresinde İngiliz hükümet çevrelerine yakın grup, Türk-Suriye komitesi üyelerinden bir grup, Rıza Ganem ve Fuat'tan oluşan grup, İstanbul' dan oluşan askeri bir gruptur. Şimdi kısaca cemiyetin sivil-bürokratik kesimini oluşturan ittihatçıları ve ittihatçıların çıkarmış olduğu gazeteleri inceleyelim:

[15]:Şerif Mardin, Jön Türklerin Siyasi Fikirleri, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s:76

1-MİZANCI MURAT BEY

Murat Bey' in sansürün ağır olduğu dönemde yayımladığı Mizan' ı haftalık çıkıyor ve hükümeti eleştirebilen ve bağımsız bir gazete okuyarak devam ediyordu. Murat Bey' in Mülkiye hocalığı yaparken verdiği Tarih-i Umumi dersleri jön Türklerin oluşumunda etkilidir. 1886' dan itibaren yayımladığı Mizan Gazetesi Yıldız' da ki entrikalara karşı bir tavır olarak çıkıyordu. "Murat Bey Abdülhamit' i övüyor, hükümeti ise yeriyordu."[16]Abdülhamit Murat Bey' in hükümet ile ilgili düşüncelerini beğenmiş ve Murat Bey'le görüşmek istemiştir. İlk görüşmemenin ardından Murat Bey tekrar görüşmeyi beklemiş fakat görüşme gerçekleşmemişti. Bunun üzerine Murat Bey büyük bir hayal kırıklığına uğramıştır. Murat Bey bu olaydan sonra Paris' e kaçmış ve Ahmet Rıza Bey' in yanına gitmiştir. İttihatçı gençlerin isteği üzerine cemiyete katılmıştır. Murat Bey' in cemiyete girmesiyle Ahmet Rıza Bey ile arasındaki uyuşmazlıklar iyice artıyordu. Uyuşmazlığın özünde Rıza Bey' in enternasyonalliği ve laikliği yatıyordu. Daha sonra ise kendisine gelen eleştirilere dayanamayan Murat Bey, Rıza Bey' in cemiyetten çıkarılmasından bir süre sonra istifa etmiştir.

Tüm bu olaylarından ardından Murat Bey İstanbul' a döndü. Ve Şura-yı Devlet-i Maliye Dairesi' ne tayin edildi. Hürriyetin ilanından sonra Murat Bey Mizan' ı tekrar çıkarmaya başladı. Fakat İttihatçıların meşrutiyete aykırı davranışlarından dolayı tekrar tutuklandı.

2-AHMET RIZA BEY VE MEŞVERET

"Ahmet Rıza Bey uzun vadede soğukkanlı, kendi çevresi için bazen kritik ve genel olarak laik düşünce tarzının komiteyle kendi arasında bir anlaşmazlık çıkarmıştı."[17]Ahmet Rıza Bey hükümette bir uzmanlar zümresi olması gerektiğini savunuyordu. Meşveret 1895 yılı sonundan itibaren yayınlanmaya başladı. Meşveret Türkçe ve yanında Fransızca ekiyle yayınlanıyordu. Meşveret'in önsözünde yer alan fikir 1876 Anayasası'nın milletin onu

[16] :Şerif Mardin, Jön Türklerin Siyasi Fikirleri, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s:86
[17] : Şerif Mardin, Jön Türklerin Siyasi Fikirleri, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s:181

benimsemeye hazır olmadığı bir zamanda ilan edildiği fikriydi. Meşveret'te en çok yazılan yazılar imparatorluğun gerilemesi, parçalanması ve milliyet sorunlarıydı. Meşveret Osmanlıcılık, eğitimcilik ve adalet düşüncelerini benimsiyordu. Fransızca ekinin önemi ise fikirlerini daha rahat bir şekilde ifade edebilmelerinden kaynaklanıyordu.

3-OSMANLI GAZETESİ

İshak Sükuti, Tunalı Hilmi, Abdullah Cevdet, Nuri Ahmet Reşit, Halil Muvaffak, Akil ve Refik Bey'ler tarafından çıkarılmıştır. Osmanlı'nın ilk sayılarında, halka seslenebilmek için mümkün olduğu kadar basit bir dil kullanılacağı vaadi, Osmanlı'nın halk içinde etkili bir silah olarak kullanılmak istendiğini anlatıyordu. Osmanlı' da en çok görülen yazı tipi imparatorluğun parçalanması ve bununla ilgili diplomatik münasebetlerdir.[18] Osmanlı' da padişahın hareketleriyle ilgili sürekli olarak şikâyetler yer alıyordu.

4-ABDULLAH CEVDET VE İÇTİHAD

Abdullah Cevdet' in ilk düşüncesi halkı eğitmekti. "Abdullah Cevdet Osmanlı vatanperveriydi. 1889'da Askeri Tıbbiye'nin birinci sınıfına girmiş ve bu sırada İttihat ve Terakki Cemiyet' inde kuruculardan biri olarak faaliyette bulunmuştu."[19]Abdullah Cevdet dini sosyal eğitim aracı olarak görüyordu. Abdullah Cevdet Cenevre' de Osmanlı'nın çıkarılmasında da etkili olmuş, Cenevre Jön Türker' inden ayrıldıktan sonra İçtihad' ı çıkarmaya başlamıştır.

5-ŞURA-YI ÜMMET DERGİSİ

Bu dergi 10 Nisan 1902 yılında çıkmış ve Osmanlılık ilkesini benimsemiştir. 1906 yılında derginin başına Sami Paşazade Sezai geçmiştir. Sezai Bey Yeni Osmanlılar ile Jön Türkleri birbirine bağlayan halkalardan birisidir. Sezai Bey Abdülhamit'in hafiyelerinin artması üzerine Paris' e kaçtı.

"Dergi durmaksızın, hükümetin yönetim mekanizmasının ıslah etmesini, mahalli ayan ve eşrafı kendi yanlarına çevirecek bir politika gütmesini, ahaliyi kazanacak bir takım

[18] : Şerif Mardin, Jön Türklerin Siyasi Fikirleri, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s:156
[19] : Şerif Mardin, Jön Türklerin Siyasi Fikirleri, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s:227

yenilikler getirmesini örgütlüyordu."[20] Ayrıca Rus-Japon savaşında Japonya'nın kazanması, Asya'nın kendini kalkındırabileceği düşüncesi Şura-yı Ümmet'te yer almaya başlamıştır.

6-PRENS SABAHATTİN

Prens Sabahattin memurluğa cephe almış bir Jön Türk düşünürüdür. Abdullah Cevdet Prens Sabahattin' e hayran olan birisiydi. Bu anlamda Abdullah Cevdet' in batılı bir eğitimin zorunluluğu konusunda Prens Sabahattin' den etkilendiği söylenebilir. Prens Sabahattin' in düşüncesi hükümet ile milletin iki ayrı kuvvet olmaktan çıkarılması idi.

[20] : Şerif Mardin, Jön Türklerin Siyasi Fikirleri, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s:271

IV- II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİ OSMANLI DEVLETİ

I-Osmanlı'da II. Abdülhamit Dönemi

Sultan Abdülaziz'in 30 Mayıs 1861'de tahttan indirilmesi üzerine Yeni Osmanlılar kendi düşüncelerine yakın olan Mason V. Murat' ı tahta geçirirler. V. Murat' ın tahta geçmesinden bir süre sonra Sultan Abdülaziz' in intihar süsü verilmiş ölümü üzerine 5 murat akli dengesini iyice kaybetmiştir. Meşrutiyetçiler V. Murat ile isteklerinin gerçekleşemeyeceğini düşünerek Sultan II. Abdülhamit' i Kanun-i Esasi'yi kabul etmek şartıyla tahta geçirmeye karar vermiştir. "Bunun üzerine Namık Kemal, Mithat Paşa, Ziya Paşa ve onların ideal arkadaşlarının birlikte hazırladıkları anayasa tasarısı Padişah' a sunulmuştur, Padişah beğenmemişti."[21] Bunun üzerine ilmiye, gayrimüslim, asker ve mülkiyeden oluşan bir grup kurulmuş ve anayasa yapma görevi bu gruba verilmiştir. Ortaya 12 bölümden oluşan bir anayasa çıkmış ve tarihimizdeki ilk sivil anayasamız olarak tarihe geçmiştir. 23 Aralık 1876'da Abdülhamit Kanun-i Esasi'yi kabul etmiş ve meşruti yönetime geçilmiştir. Anayasa ile yasama parlamentoya yürütme hükümete verilmişti. Fakat padişah istediği zaman Kanun-i Esasi'yi iptal etme hakkına sahipti. Kanun-i Esasi uyarınca iki kanatlı bir parlamento oluşturuldu. Bu parlamentodan ilki üyeleri seçim yoluyla belirlenen Meclis-i Mebusan, ikinci ise üyeleri atama yoluyla belirlenen Ayan Meclisi idi. İki meclisin oluşturduğu parlamentoya Meclis-i Umumi (Genel Meclis) deniyordu. Ayan Meclisi' nin başkan ve üyeleri doğrudan padişah tarafından atanıyordu. Anayasaya göre Genel Meclis padişahın buyruğuyla kasımda açılıyor, Mart başında çalışmalarını tamamlıyordu. Abdülhamit iç ve dış baskılar sebebiyle Kanun-i Esasi'yi kabul etmiş, Meşrutiyet'in ilanını sağlayan Mithat Paşa'yı Sadrazam yapmıştır. Ülkenin zor bir dönemde olması nedeniyle Meşruti yönetim fazla sürmemiştir. İlk olarak II.Abdülhamit Mithat Paşa'yı sürgüne göndermiş ardından 13 Şubat 1878'de meclisi kapatmıştır.

[21] :Selahattin Çetiner, Çöküş Yılları, Remzi Kitabevi, , Mayıs 2008, İstanbul, s:76

II-93 harbi

93 Harbi diye bilinen savaş Rumi takvime göre 1293 tarihinde gerçekleştiği için bu adla anılmıştır. Bu savaş Osmanlı ile Rusya arasında 1877-78 yıllarında gerçekleşmiş olan bir savaştır. Savaşın nedeni ise Rusya'nın Balkanlar'daki Ortodokslar üzerindeki etkisini artırma isteği ve sıcak denizlere inme düşüncesidir. Osmanlı Devleti bu savaşta Rusya'nın güçlenmesini istemeyen İngiltere ve Fransa'nın yardımıyla ayakta kalabilmiştir. Abdülhamit Siyasi Hatıratı'nda o dönemi şu şekilde ifade ediyor:

> Tahta çıktığımda zaten sıkıntılı olan imparatorluğun vaziyeti, Rus harbi başladıktan sonra daha da fenalaşmış, tam bir kargaşalık içine düşmüş, kimse aradığını bulamaz hale gelmiş, kimse soğukkanlılığını müdafaa edemez hale gelmişti. Bu çok sıkıntılı bir zaman olmuş, kendimi terk edilmiş, yapayalnız hissetmişimdir. Devletimizin itibarını biraz olsun kurtarabilmek için Ayestefenos' un Berlin'de tekrar gözden geçirilmesi hakkını güçlükle elde ettim. Bu harp sırasında, kumandanlarımızın dirayetsizliği, birçok rütbeli memurun satılmışlığı, muharebede yenilmemiz ve imparatorluğumuzun bir kısım topraklarını kaybetmiş olması ruhi bir çöküntüye sebep olmuştur.[22]

Osmanlı Devleti bu savaşta 200 000 kilometre kare toprağını ve oralarda yaşayan insanları kaybetmiş oldu. İmparatorluktaki bu derin yara Abdülhamit' in Anayasa' yı feshetmesine neden olmuştur. Osmanlı Devleti Rusların ilerlemesi üzerine bu savaşta barış istemek zorunda kalmıştır. Bunun üzerine Ayastafenos ve Berlin Antlaşmaları yapılmıştır. Bu antlaşmalar Osmanlı Devleti'nin parçalanmasını hızlandırmıştır.93 Harbi sonunda imzalanan Ayastefenos antlaşmasının Osmanlı Devleti üzerindeki Rus etkisini artırması batılı devletleri, özellikle de İngiltere'yi rahatsız etti. Bu antlaşma İngilizlerin araya girmesiyle kabul edilmedi. Ardından Berlin Kongresi düzenlendi ve Berlin antlaşması imzalandı.Antlaşmada alınan kararlar ise şunlardı:

*Kıbrıs İngiliz yönetimine bırakılacaktır.

*Sırbistan, Karadağ, Romanya bağımsız oldu.

[22] :2. Abdülhamit, Siyasi Hatıratım, Dergah Yayınları, İstanbul, 1999, s:64

*Bosna-Hersek'in yönetimi Avusturya-Macaristan'a bırakıldı.

*Kars, Ardahan ve Batum Rusya'ya bırakıldı.

*Ermenilerin yaşadığı bölgelerde Islahat yapılması kararı alındı.

Bu antlaşmanın sonucu olarak günümüzde AB'ye girme konusunda AB'nin ön koşul olarak önümüze sürdüğü Ermeni meselesi sorunu uluslararası bir antlaşmada ilk defa yer almış bulunmaktadır. Bunu ortaya atanlar Ermeniler değil Osmanlı'yı parçalamak isteyen devletlerdir. Özellikle Berlin Antlaşması İngiltere'nin en karlı çıktığı antlaşmadır. İngiltere bu antlaşmada Kıbrıs' ı bir üs olarak kullanma hakkı kazanmıştır, bu da İngiltere'nin sömürgeciliğini daha kolay yapılabileceği anlamına geliyordu. Ayrıca Osmanlı'nın kaybettiği topraklar sonucunda Osmanlının çöküşü hızlanıyordu.

Osmanlı Devleti Rus Harbi'nden sonra içerde ve dışarıda birçok sorunla karşılaşmıştır. Özellikle Berlin Antlaşması'ndan faydalanan büyük devletler imparatorluğun parçalanması için çok çaba göstermişlerdir. Osmanlı Devleti'nin karşılaştığı ilk olay Berlin Antlaşmasından sonra Berlin'de kabul edilen Kıbrıs'ın üs olması İngiltere'nin Süveyş Kanalı'nı kontrol etmeye başlamasıdır.1881'de kurulan Duyun-u Umumiye idaresinin kurulması Osmanlı'nın ekonomik yönden de bağımsızlığının elinden alındığını göstermektedir. Yine aynı yıl içinde Tunus'un Fransızlar tarafından işgaline seyirci olarak kalıyorduk.1882'de ise Mısır'ı işgali Osmanlı'nın çaresizliğini gösteriyordu. Osmanlı Devleti Dış ilişkilerde bu sorunlarla karşılaşırken Abdülhamit İmparatorluğun iplerini eline alıyordu.

III- Abdülhamit'in İmparatorluğu kurtarma çalışmaları

Sultan Abdülhamit içeride ve dışarıda engellemek için uğraştığı birçok devlet ve kişiler vardı. Bir yandan balkanlardaki karışıklıklar, bir yandan Ermeni komitelerinin oluşumu ve çalışmaları, bir diğer yandan ise Avrupalı devletler tarafından kullanılan ittihatçılarla uğraşıyordu. Abdülhamit en tehlikeli düşman olarak İngiltere'yi görüyordu . Abdülhamit İngilizlerin uygulamak istedikleri iki oyunun farkındaydı. İngilizlerin oyunları: "Osmanlı Türk İmparatorluğu'nun çöküşüyle, Orta Doğu Petrolleri'nin ve İslam dünyasının külliyen ele geçirilmesi, Osmanlı topraklarına dahil durumdaki Filistin' i ele geçirip orada bir İsrail Devleti kurarak, böylece Siyonistlerin gönlünü alıp, dünya Musevilerinden destek ve yardım almaktır."[23]Abdülhamit tüm bu sorunları engelleyebilmek için ilk olarak gizli polis ve hafiye teşkilatını kurdu. "Yine bu bağlamda kurduğu Yıldız Teşkilatı mükemmel derecede kurulmuştur ki o engin Osmanlı ülkesinde " Yıldız duymadan" kuş dahi uçurulamıyordu."[24] Sultan Abdülhamit imparatorluğu kurtarmak amacıyla ülkeyi tek başına yönetmeye karar verdi. Fakat devlet için faydalı görüşleri de dinlemekten kaçınmamıştır. Abdülhamit'in Meclisi kapatmaktaki amacı ise daha rahat karar alabilme ve hızlı bir şekilde uygulayabilmek içindir. Çünkü ülkenin bir an önce kalkınması gerekmektedir. Abdülhamit o dönemde ittihatçıların deyimi ile istibdat rejimini uygulamaktadır. Abdülhamit sansür meselesi ile istibdat olayını destekler nitelikte hareket etmiştir. Fakat Abdülhamit sansür olayına şu şekilde açıklık getirmektedir:

> Şu Ermeniler ve Rumlar ne müfsit insanlardır. Piyasaya sürdükleri bu hakikate aykırı romanlar, eğer sansürden geçmeden gazetelerde neşredilseydi, halkta fena tesirler uyandırır, bu da ecnebilerin hakkımızdaki fikirlerini büsbütün yanıltırdı. Zaten memleketimiz kâfi derecede her türlü iftiraya maruzdur. Bütün bu söylediğimiz sebepler sansürün devam etmesini icap ettirici sebeplerdir. Çünkü bizde halk çok bilgisiz ve cahildir.[25]

Abdülhamit mali açıdan da reforma gidilmesi gerektiğini düşünüyordu. Bu amaçla giriş vergisini %6'dan %11'e çıkarmıştır. Bu hamleyle Osmanlı'da ayrıcalıklı duruma gelen gayrimüslimler darbe almış, Türk halkı da gayrimüslimlerle rekabet edecek hale gelmiştir.

[23] :Levon Panos Dabağyan, Sultan Abdülhamit Han ve Ermeni Meselesi, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2001, s:40
[24] :Levon Panos Dabağyan, Sultan Abdülhamit Han ve Ermeni Meselesi, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2001, s:29
[25] : Sultan Abdülhamit, Siyasi Hatıratım, Dergâh Yayınları, İstanbul, Kasım 1999, s:86

Yine bu düşünceyle sarayın masraflarını da kısmaya başlamıştır. Ülkenin kalkınmasını sağlamak amacıyla Abdülhamit devlet hazinesinden para kullanmak yerine çocukluğundan beri biriktirmiş olduğu parayı devlet işlerine harcamıştır. Abdülhamit yine mali açıdan zor durumlara düşülmemesi için dış siyasette savaş yerine diplomasiyi tercih etti. Abdülhamit ticari açıdan gelişmek için demiryolu ve karayolunun önemini gayet iyi biliyordu. Abdülhamit'in Bağdat ve Anadolu demiryolu ile ilgili düşünceleri şunlardı:

> Bağdat demiryolu sayesinde eskiden mevcut olan Avrupa-Hindistan ticaret yolu tekrardan işe yarar hale gelecektir. Eğer bu yol Suriye ile Beyrut, İskenderiye ve Hayfa ile de irtibat kurmak üzere birleştirilirse yeni bir ticaret yolu ortaya çıkmış olacaktır. Bu yol sadece iktisadi bakımdan büyük fayda temin etmekle kalmayacak aynı zamanda, oradaki kuvvetimizi sağlamlaştırmaya da yarayacağından askeri bakımdan da çok ehemmiyetli olacaktır." [26]
>
> Anadolu demiryolu ile de yıllık gelir yükselmiştir. Ayrıca malları yollarda çürüyen halk da daha rahat bir şekilde mallarını diğer vilayetlere götürebilmiştir. "Abdülhamit döneminde bütün Anadolu'yu baştanbaşa dolanacak bir kara yolu ağının projelendirilip uygulamaya geçirildiğini biliyoruz.[27]

Abdülhamit sınır vilayetlerindeki güvenlik sorunlarının çözümü için bağlantı sorunlarındaki sorunların giderilmesi gerektiğini düşünüyordu. Bu amaçla ilk Posta ve Telgraf teşkilatımızı devreye sokmuştur.

Abdülhamit'in en önemli hamlelerinden birisi de eğitim alanında yaptığı yeniliklerdir. Abdülhamit'in açtırmış olduğu bazı okullar şunlardır; Deniz Mühendislik okulu, GATA'nın atası olarak kabul edilen Askeri Tıp Okulu, Mekteb-i Harbiyeler, Askeri Baytar Okulu, Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye, Mekteb-i Hukuk, Halkalı Ziraat ve Baytar Mektebi, Öğretmen Okulları, Hamidiye Ticaret Mektebi, Bağcılık ve Aşıcılık Okulu, Polis Okulu ve Uygulama Okulu, Çoban Mektebi'dir. Bunlar Abdülhamit döneminde yapılmış olan okullardan sadece bir kaçıdır. Abdülhamit gayrimüslimler ile Müslümanların eğitim seviyesi arasındaki uçurumun farkındaydı. Abdülhamit'in çobanların dahi eğitilmesi için uğraşmıştır. Ayrıca Halifeliğine çok önem veren Abdülhamit ülke dışındaki Müslümanların da eğitimine önem

[26] : Sultan Abdülhamit, Siyasi Hatıratım, Dergâh Yayınları, İstanbul, Kasım 1999, s:66
[27] :Mustafa Armağan, Abdülhamit'in Kurtlarla Dansı, Timaş Yayınları, İstanbul 2009, s:22

verirdi. Pekin' de açmış olduğu Hamidiye Üniversitesi bunun en somut örneğidir. Tahta çıktığında 6 ilkokul bulunurken 1886 yılında bu sayı 50'ye ulaşıyordu. Tahta çıktığında 250 küsur olan rüştiye sayısı, tahttan indirilirken 900'e çıkmıştı. Günümüzde Abdülhamit'i acımasızca eleştirenler Abdülhamit'in kurduğu bu okullarla Cumhuriyeti kuracak olan kesimin yetişmesine vesile olduğunu unutmamalıdırlar. Abdülhamit köklü bir kalkınmanın milletin eğitim seviyesinin gelişmesiyle olacağının farkındaydı.

Abdülhamit bu hasta adamı diriltme mücadelesi verirken ona karşı olan çeşitli örgütler oluşmuştu. Bu örgütlerin başında İttihat ve Terakki Cemiyeti gelmektedir. Bu Cemiyet'in amaçları şunlardı:

*Osmanlının bütünlüğünün ve bölünmezliğinin korunması

*İlerlemenin şartı olan içte barış ve asayişin sağlanması

*Devletin temel yasalarına saygının sağlanması

Abdülhamit'in meşrutiyetçilere vurduğu ağır darbeler sonucunda Cemiyet; Abdülhamit' in tahttan indirilmeye zorlanması, mevcut devlet rejiminin değişmesi ve ülkede meşruti yönetime geçilmesi için çalışmalara başlamıştır. Cemiyet bu hedefler doğrultusunda padişaha suikast düzenlemeye dahi karar veriyorlar. Bunu da Ramazan ayında Hırka-ı Şerif ziyareti sırasında gerçekleştirmeyi planlıyorlardı. Fakat cemiyetin bazı üyeleri Abdülhamit' in öldürülmesiyle gelecek olan bir meşrutiyet'in kalıcı olmayacağını düşünüyordu. Nitekim bu olay Abdülhamit' in hafiye teşkilatının başarısıyla haber alınmış ve önlenmiştir. Fakat Abdülhamit 1905 yılına gelindiğinde tekrar bir suikast olayıyla karşılaşmıştır. Doğu Anadolu' da bağımsız bir Ermenistan kurmaya çalışan Ermeni Komitacıları karşılarında en büyük engel olarak gördükleri Padişah II. Sultan Abdülhamit' i öldürmek istemişlerdi. Kendileri bu işte yeteri kadar tecrübeli olmadıklarından, Avrupa ve Rusya'daki uluslararası anarşistlerle ilişki kurmuşlar, onlardan Abdülhamit' in öldürülmesi konusunda yardım ve destek sağlamışlardı. Suikastı yapanlar Belçikalı ve Rusyalı anarşistlerdir. Olay 21 Temmuz 1905 tarihinde Abdülhamit' in Cuma namazı çıkışında gerçekleşmiştir. Anarşistler Abdülhamit' in çıkış saniyesini saniyesine kadar ayarlamışlardır. Fakat o gün hesaba katmadıkları bir olay gerçekleşir. Abdülhamit tam kapıdan çıkacakken Şeyhülislam Cemalettin Efendi ile ayaküstü

bir meseleyi konuşmaya başlamıştır. Abdülhamit Cemalettin Efendi ile konuşurken bir patlama gerçekleşir ve insanların organları kopup etrafa uçar ve Necip Fazıl'ın ifadesiyle "baltayla doğranmış gibi paramparça cesetler" yollara dağılmıştır. Kazım Karabekir ise o olayı anlatırken şunları söylüyordu: "Rus Ermenilerin hazırladığı bir suikastıdır. Abdülhamit ölseydi bir çok yerde bombalar patlayacak, kargaşalar çıkarılacak ve Ermeni istiklali gündeme getirilecekti."[28] Gerçekten de büyük devletlerin amacı Büyük Ermenistan'ın kurulmasını sağlamak idi.

Abdülhamit'in uğraştığı bir konu da büyük devletlerin emperyalizm savaşıydı. İngiltere Hindistan, Mısır, Kenya ;Fransa ise Cezayir, ve Tunus gibi Önemli ülkeleri almaktaydı. Osmanlı ekonomisinin zor durumda olduğunu bilen Siyonistler ise Filistin' i satın almak için Abdülhamit'le müzakere etmeye başlarlar. Fakat Abdülhamit Siyonistlerin lideri konumunda olan Herlz'in hoşuna gitmeyecek cevabıyla Siyonistleri kovar. Abdülhamit' in Siyonistlere cevabı şu idi:

> Ben bir karış dahi toprak satmam. Zira bu vatan bana değil, milletime emanettir. Milletim bu vatanı kanlarıyla mahsuldar kılmışlardır. O bizden ayrılıp uzaklaşmadan tekrar kanlarımızla örteriz... Türk imparatorluğu bana ait değildir, Türk milletinindir. Ben onun hiçbir parçasını veremem.[29]

Sultan II.Abdülhamit'in bu cevabı üzerine Siyonistler Abdülhamit ile bu işin olmayacağını anlamışlardır. Sultanın bu cevabının ardından Siyonistler Abdülhamit'i tahttan indirmek için çalışmaya başlamışlardır.

Abdülhamit İttihatçılar tarafından o dönemde sürekli olarak eleştirilmektedir. İttihatçılar askeriyede adam toplamaya çalışırken, yukarıda değindiğimiz sivil kesim ise Abdülhamit'i eleştirmeye devam ediyordu. Bu gazeteler ise Ahmet Rıza Bey ve Mizancı Murat'ın imzalarını taşıyordu. Abdülhamit ittihatçıları hafiye teşkilatı sayesinde durdurmaya çalışmış fakat İttihatçılar yılmamıştır. Fakat İttihatçıların düşündüğü gibi esasen "Abdülhamit meşrutiyet karşıtı bir Padişah değildir. Meşrutiyetle idare edebilmek için,

[28]:Kazım Karabekir, İttihat ve Terakki Cemiyeti, Emre Yayınları, İstanbul, 2005, s:79
[29] :Mustafa Armağan, Abdülhamit'in Kurtlarla Dansı, Timaş Yayınları, İstanbul 2009, s:159

memleketimizin kâfi derecede olgun olmadığını düşünmüştür. İmparatorluğumuz Türklerden, Araplardan, Rumlardan, Ermenilerden, Ulahlardan, Arnavutlardan, Yahudilerden teşekkül etmiştir."[30]Abdülhamit bunları söyleyerek kimsenin ortak yanının bulunmamasını bu yüzden de meşruti bir yönetimin idaresinin kötü sonuçlara neden olacağını ifade ediyordu. Abdülhamit oluşacak bir meşruti yönetimde Rusya Slavları, İngiltere Ermenileri, diğer devletlerde Rumları kullanacaktır düşüncesine sahipti. Nitekim İttihatçıları destekleyenler de bu ülkelerdir. Siyonistlerin de unutulmaması gerekir.

IV- II. Meşrutiyet'in İlanı

İkinci meşrutiyetin ilanı İttihat ve Terakki yanlısı askeri subayların ayaklanması üzerine Abdülhamit tarafından tekrar ilan edilmiştir. Abdülhamit'in Meşrutiyeti ilan etmesinin sebebi ise şudur; "Ordu iki kısma bölünmüştür ve kaynaşma halindedir. Kanun-i Esasi'yi ilan etmek ve bu suretle de İngilizlerin tavsiyelerine uymuş görünmektir. Bu İngilizlerin tertibini muvaffakiyetsizliğe uğratacak yegane çaredir."[31] II. Meşrutiyetin ilanını gerektiren sebepler ise şunlardır:

*Abdülhamit devlet ile ilgili işlerde karar almadığı, kararların etrafında kümelenmiş bir grup tarafından alındığı,

*II. Abdülhamit'in 1876 Anayasası'nı rafa kaldırmış olması,

*1878'de Berlin Antlaşması, 1881'de Duyunu Umumiye Borçlar İdaresi'nin kurulması ve ardından gelen antlaşmalarla ülkenin zarar görmesi,

*Halkın yoksulluk , ülkenin krizde olması,

İttihatçılar tüm bu olayları öne sürerek ayaklandılar ve Abdülhamit de bunun üzerine meşrutiyeti ilan etti.

Abdülhamit' in meşrutiyeti 2. kez ilan etmesi üzerine İttihat ve Terakki Cemiyeti İstanbul' da bir kongre düzenliyor ve şu kararları alıyordu:

[30] : Sultan Abdülhamit, Siyasi Hatıratım, Dergâh Yayınları, İstanbul, Kasım 1999, s:87
[31] : Sultan Abdülhamit, Siyasi Hatıratım, Dergâh Yayınları, İstanbul, Kasım 1999, s:88

*Ordu ve Donanmanın meşrutiyete sadakat yemini etmesini sağlamak

*İcap eden yerlerde padişaha tebrik telgrafı çekerek irtibatı ve emniyeti sağlamak

*Cemiyetin yayın vasıtası olarak bir gazete çıkarmak(bu iş için parası olmayan cemiyet Hüseyin Cahit' in Tanin gazetesini kullanmışlardır.)

*Hürriyet severleri teşkilatlandırarak kuvvetlenmek gerekmektedir.

*Donanmanın teşkilatlanmasını sağlayarak, cemiyete sadık kılmak

*Merkez ile temasa geçip, bir heyet istemek

Abdülhamit'in 23 Temmuz 1908'de meşruti yönetimi kabul etmesinin ardından ülkede bazı siyasi zorluklar ortaya çıkmıştır:

*İttihatçılar siyasi bir parti haline geldi

*Kâmil Paşa hükümeti güvensizlik oyuyla düşürüldü ve ittihatçılar hükümeti ele geçirdi

*Cemiyetin Parti kurmasıyla cemiyet ile Parti arasında ikilikler ortaya çıktı.

Meşrutiyetin ilanından sonra ülkede birçok parti kurulmuştur ve ülke ilk çok partili dönemini yaşamaya başlamıştır. Bu partiler içinde en dikkat çekeni ise ittihatçılara muhalif olarak kurulan Ahrar Partisi idi. Bu partinin etkilerini 31 Mart olaylarında da görmekteyiz. Ahrar Partisi seçimlerde İstanbul'da aday çıkaramamış, Ankara'dan ise sadece bir kişi çıkarabilmiştir. "2. Meşrutiyetin ilk meclis başkanı Ali Rıza Bey olmuştur. İlk mecliste 140 Türk, 60 Arap, 27 Arnavut, 14 ermeni, 10 Slav, 4 Yahudi Osmanlı vatandaşı bulunuyordu."[32]

Meşrutiyetin ilanı daha sonra ülkede 31 Mart Vakası olarak bilinen olayın gerçekleşmesine neden olacaktır. İttihatçılar meşrutiyeti korumak için Selanik'ten Avcı

[32] : Selahattin Çetiner, Çöküş Yılları, Remzi Kitabevi, , Mayıs 2008, İstanbul, s:179

Taburlarının gelmesini kararlaştırır. Amaç ise Abdülhamit'in Meşrutiyeti tekrar kaldıracağı endişesidir. Bu amaçla ülkede kongreler düzenlemiş ve "Abdülhamit'in istibdat'a dönmesi halinde hal edileceği" naraları yükseltilmiştir. Bu arada İttihatçılara muhalif olan Ahrar Partisi, İkdam, Serbesti ve Volkan gazeteleri ittihatçıları eleştiriyor ve camilerde halkı örgütlüyordu. Ülkede artık bir kutuplaşma olmuş ve halk birbirine girmeye başlamıştır.

V- 31 Mart Olayı

31 Mart hadisesinin nedenlerini sıralamamız gerekirse ana neden olarak toplumda oluşan kutuplaşmayı gösterebiliriz. 31 Mart olayının başlıca nedenleri şunlardır:

*Şeriatçıların 2. Meşrutiyete karşı çıkmaları

*2. Meşrutiyetle Halife ve Sultan'ın yetkilerinin sınırlandırılması

*Subaylar arasında ki mektepli-alaylı tartışması

*Ahrar Partisi ile ittihatçılar arasındaki kızışmanın artması

*Derviş Vahdeti'nin bedava dağıttığı Volkan gazetesinde düşüncelerini halka yayması

*Derviş Vahdeti, Saidi Nursi vb. din adamlarının Meşrutiyet öncesi döneme dönme çağrıları gösterilebilir.

31 Mart olayının kıvılcımı ise Serbesti Gazetesi yazarı Hasan Fehmi Bey' in ittihatçılar tarafından öldürülmesi olayı olmuştur. Cenazesi büyük gösteri ve isyanlara sebep olmuştur. Bunun üzerine bazı İttihatçılar İstanbul dışına kaçmıştır. Abdülhamit ise bu dönemde sessiz kalmayı tercih etmiştir, amacı ise olayların daha da büyümesine sebep olmak istememesidir.Abdülhamit bu olaylar başladığı dönemde şu düşüncelere sahipti: "Tebaam arasında kan dökülmesini katiyen istemem. Bir insan için, bin cana kıyılmaz! Bırakın ne istiyorlarsa yapsınlar."[33] İttihatçıların bu gidişi bir süre için ülkede sessizliğin oluşmasını

[33] :Levon Panos Dabağyan, Sultan Abdülhamit Han ve Ermeni Meselesi, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2001, s:55

sağlasa da, İttihatçıların hazırlamış olduğu ve adını Mustafa Kemal' in verdiği Hareket ordusunun gelmesiyle ülke de büyük çapta çatışmalar meydana gelmiştir. İttihatçılar kendilerine muhalif olan yüzlerce insanı acımasızca öldürmüştür. Abdülhamit' e cani, zalim diye eleştirilerde bulunan ittihatçılar birçok insanı idam etmiştir. "Taksim Kışlası'nın eğitim alanında bugünkü İnönü Parkı'nda birkaç gün içerisinde gerçekleştirilen toplu idamlar halk üzerinde derin etki bıraktı."[34] Hareket Ordusu'nun da desteğiyle ittihatçılar önce hükümeti ele geçirdiler ardından Sultan Abdülhamit' in hal'ini uygulayarak onu Selanik' e sürgüne gönderdiler. Abdülhamit' e hal kararını vermek üzere ittihatçılar 4 kişi seçtiler: Laz Arif, Esat Toptanı, Ermeni Katolik Cemiyeti'nden Avram Efendi, Yahudi Karasu. Abdülhamit hal kararından sonra Selanik' e sürgüne yollanmıştır. Bu kişiler içinde en çok dikkat çeken Emanuel Karaso olmuştur. "İtalyan Musevilerinden olan Karaso, Filistin' in Musevi yurdu olabilmesi inanç ve idealine yıllarca hizmet etmiş bu uğurda İtalya hesabına casusluk yapmış " Libya'nın İtalya tarafından yutulmasında" birinci derecede rol oynamış, yakalanacağını anlayınca da İtalya' ya kaçmış bir " Vatan Haini" olarak kayıtlara geçmiştir."[35]

Bu açıklama ittihatçıların kimlerin etkisi altında olduğunu gösterir. Ayrıca Rıza Tevfik' in şu sözlerinde bu konuda acı bir örnektir: " 1908 ihtilalından evvel bizleri başta İngilizler, dolayısıyla "İngiliz Sefiri" başta olmak üzere "Fransız" ve "İtalyan Sefirleri" de çok teşvik ettiler, onlardan büyük derece fikir muavenet ve teşvik gördük."[36] Fakat ülkeyi yönetmeye başlayanlar Abdülhamit' i arar hale gelmişlerdir.Sultan Abdülhamit ise tüm bu olay karşısında endişe içindeydi. Abdülhamit ülkenin zamanı geldiğinde birleşmesi gerektiğini düşünüyordu.Endişe ise ülkenin birleşmemesi halinde Hıristiyan devletler tarafından paylaşılmasıydı.

Selanik'te sürgünde iken meydana gelen Balkan Harbi'nde düşmanın Selanik' e girmesi üzerine Abdülhamit' i almaya gelen çaresiz gruba Abdülhamit şunları söylemekteydi:

[34] : :Selahattin Çetiner, Çöküş Yolları, Remzi Kitabevi, , Mayıs 2008, İstanbul, s:205
[35] :Levon Panos Dabağyan, Sultan Abdülhamit Han ve Ermeni Meselesi, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2001, s:70
[36] :Levon Panos Dabağyan, Sultan Abdülhamit Han ve Ermeni Meselesi, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2001, s:54

> Selanik İstanbul' un anahtarıdır. Düşmana verilir mi? Şuradan şuraya gitmem. Bana bir tüfek veriniz. Birlikte son nefesimize kadar müdafaa edelim. Hem bizim 2. Ve 3. Ordularımız nereye gitti? Bu harbi idare eden kumandanlar kimlerdir? Ne olursa olsun, hiçbir yere gidecek değilim. Bunu bilmiş olunuz...[37]

Abdülhamit İmparatorluğun en kötü döneminde padişah olmuştur. O dışarıda sömürgecilik yarışına girmiş olan büyük devletlerle uğraştı, içeride ise ekonomik bağımsızlığını kaybetmiş, herkesin kendiişleri dışında işlerle uğraşan cemiyetlerle uğraşmıştır. Fakat Abdülhamit işin içinde büyük devletlerin bulunduğunun farkındadır. İttihatçıların ona zalim demesine rağmen o onları cezalandırmamış, çoğuna devlet görevleri vermiştir. Tüm bu içeride ve dışarıda engellemelere uğramasına rağmen eğitime yaptığı yardımlarla Cumhuriyet Dönemi'ni kuracak olan neslin yetişmesine de yardımcı olmuştur.

[37] :II. Abdülhamit, Siyasi Hatıratım, Dergah Yayınları, İstanbul, Kasım 2009, s:26

SONUÇ

Sultan II. Abdülhamit Dönemi Osmanlı Devleti'nin en önemli dönemlerinden biridir. Bu yüzden bu dönem ile ilgili birçok kitap yazılmıştır. Abdülhamit Dönemi hakkında yazılan eserlerin çoğunda yazarın düşüncesinin eseri etkilediğini görüyoruz. Bu yüzden Sultan Abdülhamit bazı yazarlara göre zalim, korkak, din karşıtı, yani Kızıl Sultan, bazı yazarlara göre ise çok zeki, müthiş siyasi zekaya sahip, mükemmel bir Halife'ydi. Bu yazarlara göre de Sultan Abdülhamit Ulu Hakan idi. Bu farklı görüşlerin var olmasının sebebi kuşkusuz Abdülhamit'in kendini iyi tanıtamamasından kaynaklanmaktadır. Çünkü ittihatçıların da söylediği gibi Sultan Abdülhamit kendini Yıldız'a hapsetmişti. Cuma selamlığı dışında kimse Abdülhamit'i göremiyordu.Sultan Abdülhamit Dönemi'nde dikkatimizi en çok çeken konu Abdülhamit'in İttihatçılarla mücadelesidir. Abdülhamit Dönemi'ni bir tiyatro oyunu gibi düşündüğümüzde sürekli bu mücadeleleri baş rolü oynama mücadelesi olarak adlandırabiliriz. Bu oyunda dikkati en çok çeken bölüm ise herhalde büyük devletlerin İttihatçıları desteklemeleriydi. Fakat ittihatçılar İngiltere, Fransa, Rusya başta olmak üzere büyük devletler tarafından kullanıldıklarının farkında değillerdi.

İttihatçıların kuruluş amacı imparatorluğun kötü gidişini durdurmak ve imparatorluğu yıkılmaktan kurtarmaktı. Fakat ittihatçıların bu çalışmaları Sultan Abdülhamit'le birleşerek yapmaları gerekirken, onun aksine büyük devletlerle işbirliği yaparak imparatorluğu kurtarmaya çalışması, ülkenin daha da kötüye gitmesine sebep oldu. Ne yazık ki; İttihatçılar kullanıldıklarını Abdülhamit'i tahttan indirdikten sonra anladılar. Ama artık çok geçti. Çünkü artık Balkanlarda karışıklıklar başlamış, birinci Dünya savaşı sürecine girilmiş, Siyonistlerin istediği Filistin ise , Siyonistler tarafından ele geçirilmişti. Bu konuyla ilgili yaygın olan görüş ise Abdülhamit tahttan indirilmeseydi; tüm bu olayların olmayacağıdır. Çünkü Abdülhamit tüm bu olaylara karşı saltanatı boyunca uyguladığı denge politikasını uygulardı. Siyonistlere ise daha önce göstermiş olduğu sert tepkiyi tekrar gösterirdi.

İttihatçıların iyi niyetli olarak "Vatanı Kurtarma" düşüncesiyle giriştikleri bu harekat büyük devletlerin de etkisiyle iktidar mücadelesi şeklini almıştı. İttihatçılar meşruti idareyi benimserken, mecliste yer alacak farklı etnik milletlerin büyük devletler tarafından kullanılacağını hesaba katmamışlardı. Büyük devletlerin meşruti idareyi ve ittihatçıları desteklemelerinin arkasındaki en büyük sebep buydu. İttihatçıların meşruti idareyi getirmesinin ardından Siyonistlerin Filistin'e girmeleri de bunun en somut örneğidir. Günümüzde de Filistin'in bir sorun olduğunu düşündüğümüzde ittihatçıların gerçekten de tarihte önemli yere sahip olduğunu görüyoruz. İttihatçılar büyük devletler tarafından satrançta yapılan bir hamle gibi kullanıldıklarını anladıklarında çok geç

olmuştu. İttihatçılardan Rıza Tevfik'in yazmış olduğu şiir, ittihatçıların pişmanlıklarını açık bir şekilde ifade ediyor:

Divane meğer sen değil bizmişiz!

Bir çürük ipliğe hülya dizmişiz!

Sade deli edepsizmişiz;

Tükürdük atalar Kıblegahına.

II. Abdülhamit Tahta Çıkarken

II. Abdulhamid'in Tuğrası
(1842-1918)
Abdulhamid Han Bin Abdulmecid El-Muzaffer Daima

HAREKET ORDUSU KUMANDA HEYETİNDEN BİR GRUP: Önde ortada Mahmut Şevket Paşa, solda Hüseyin Hüsnü Paşa, arkada soldan ikinci İsmet Bey (İnönü), üçüncü İsmail Hakkı Bey, dördüncü Enver Bey. Resmin çekildiği tarihte Mahmut Şevket Paşa I. II. III. Ordular Müfettişi idi.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Abdülhamit II. , Siyasi Hatıratım, 6. Baskı , Dergah Yayınları, İstanbul 1999

Dabağyan Levon Panos, Sultan Abdülhamit Han ve Ermeni Meselesi, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2001

Çetiner Selahattin, Çöküş Yolları, Remzi Kitabevi , Mayıs 2008, İstanbul,

Armağan Mustafa, Abdülhamit'in Kurtlarla Dansı,13. Baskı Timaş Yayınları, İstanbul 2009,

Mardin Şerif, Jön Türklerin Siyasi Fikirleri,15. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008,

Karabekir Kazım, İttihat ve Terakki Cemiyeti,6. Baskı, Emre Yayınları, İstanbul, 2005,

Ortaylı İlber, Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi, 2. Baskı, Cedit Neşriyat, Ankara, 2008,